

Tallinna Ülikool
Infoteaduste Instituut

Heiki Koov

**METAANDMETE PROBLEEME MÄLUASUTUSTE
E-ANDMEBAASIDES MONUMENTIDE
TEABETSINGU NÄITEL**

Magistritöö **lühendatud variant**

Juhendaja: dotsent Liivi Aarma

Tallinn 2012

SISUKORD

SISUKORD.....	2
SISSEJUHATUS.....	3
2. MÄLUASUTUSTE E-ANDMEBAASIDE UURIMISE METOODIKA MONUMENTIDE ANDMETE NÄITEL	6
2.1. Otsingud märksõnade abil.....	6
2.3. Infosüsteemide valik	8
3. METAANDMETEL INFOOTSING MONUMENDI INFO NÄITEL.....	9
3.1 Metaandmetel infootsing MuISis	9
3.1.1. Nimetus	10
3.1.2. Teised parameetrid otsingu tegemiseks.....	16
3.2. Otsingute kasutamine Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumi e-andmebaasis.....	21
3.2.1. Isikunimede järgi otsimine	23
3.2.2. Märksõnade järgi otsimine	24
3.3. Otsingute kasutamine kultuurimälestiste registrites	27
3.3.1. Otsing Eesti kultuurimälestiste riiklikust registrist.....	27
3.3.2 Otsingud muudes kultuurimälestiste registrites.....	29
KOKKUVÕTE.....	33
KASUTATUD KIRJANDUS	35

SISSEJUHATUS

Mõtted viia museaalide (ka raamatute, arhivaalide) kogud internetti kõigile huvilistele vaatamiseks tekkisid Eestis juba eelmise sajandi üheksakümnendate keskpaigas. Kuigi internetiühendus oli siis tänase päevaga võrreldes kümneid kordi aeglasem ja tunduvalt kallim, nähti selles suurt tehnoloogilist arengut tulevikus.

Viimastel aastatel on Eesti mäluasutused teinud tööd oma kogude veebipõhistes andmebaasides esitamiseks. Igapäevaselt suurenevad andmebaasid sadade uute objektide võrra. Kuna digiteeritavaid objekte on palju, tööjõudu, tehnilisi ja rahalisi ressursse enamasti napib, siis tõenäoliselt kestab digiteerimistegevus mäluasutustes veel paljudel järgnevatel aastatel.

Järgmisel aastal alustatakse üle-eestilise monumentide e-kataloogi (www.monument.ee) koostamist. Palju kataloogi tegemiseks vajalikust infost saadakse muuseumide ja kultuurimälestiste e-andmebaasidest.

Käesoleva uurimistöö eesmärk on kirjeldada probleeme, miks on mäluasutuste e-andmebaasidest keerukas soovitud infot leida ja pakkuda ilmnunud probleemidele lahendusi. Probleemi mitmetahulisus väljendub ka selles: kas mäluasutus on jõudnud meile vajalikku infot ja digikujutist e-andmebaasi sisestada või sellel mäluasutusel ei olegi seda, mida me vajame. Seega ei ole oluline mitte ainult info leidmine, vaid veendumine selles, et infot ei olegi, on sama tähtis.

Uurimisobjektidena on vaatluse all järgmised veebipõhised andmebaasid ja neis kasutatavad otsingud:

1. Eesti Muuseumide Veebivärv MuIS www.muisee.ee
2. Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumi kogu <http://epam.tlu.ee/>
3. Kultuurimälestiste registrid <http://register.muinas.ee/>.

Millised on põhjused, et e-andmebaasidest on infot keeruline leida? E-andmebaaside kasutajate hulgas on peamiselt kaks gruppi isikuid, s.o ühelt poolt mäluasutuste töötajad, kes haldavad muuseumide kogusid või kes otsivad näituste korraldamiseks infot eksponaatide kohta ja teiselt poolt kõik teised vajaliku info otsijad. Kui esimesse gruppi kuuluvatel isikutel ei ole suurtest kogemustest tulenevalt erilisi raskusi vajaliku info leidmisel, siis teise grupi

esindajate jaoks on olukord palju keerulisem. Siit tekibki esimene uurimisküsimus – miks on tavakasutajatel e-andmebaasidest keeruline infot leida?

Objektide kirjeldamine e-andmebaasides erinevate märksõnade abil ei ole lihtne tegevus. Teine uurimisküsimus keskendub objektide märksõnastamisele – kas selleks on olemas kindlad reeglid ja kas andmesisetajad peavad neist reeglitest kinni?

Kolmandaks uurimisküsimuseks on – kas otsingute tegemiseks on vajalikud juhendid olemas või need puuduvad või on liiga üldsõnalised.

Uurimistöö koostamise käigus tutvus autor suure hulga kirjutistega: teiste autorite lähedastel teemadel kirjutatud uurimistöödega, digiteerimisalaste juhenditega, seminaride/konverentside ettekannetega jms, aga ka valdkonda reguleerivate seaduste/määruste või asjalikku ülevaadet andvate riigikontrolli aktidega. Relevantset infot sai autor intervjuude käigus, aga ka mitmete isikutega e-kirju vahetades: andmebaase haldavate asutuste praegused ja endised juhid, andmesisetajad ja andmebaaside loojad.

Mitmes arengukavas kirjutatakse mäluasutuste e-andmebaaside loomisest ja edasiarendamisest. Teatakse, kui olulised on e-andmebaasid ja kui vajalik on nende lihtne kasutamine. Mõni aasta tagasi ütles ajalehe „Virumaa Teataja“ peatoimetaja Aarne Mäe vestluses, et lehelugejatele väga meeldivad ajalooteemalised artiklid. See toetab mõtet, et koduloouurimine võiks kujuneda paljude inimeste hobiks – kui suur osa infost interneti abil kättesaadavaks teha. Huviks võib olla suguvõsa uurimine või asutuste, koolide, hoonete, autode jms kohalooline uurimine. Lisaks nimetatud infootsimisoskusele on e-andmebaaside kasutamiseks vaja ka muid oskusi. Siinses uurimistöös on kirjeldatud mitmeid võimalikke ohukohti ja vajalikke võtteid soovitud info otsingul.

Sisupeatükkides on läbivaks näiteteemaks monumendid, samas on magistritöö kasutatav ka teiste valdkondade uurijatele – probleemid on paljuski samad, erinevad otsitavad märksõnad, objektide nimed jms.

Enamasti kirjutatakse uurimistöid põhimõttel „spetsialistilt spetsialistile“, siis siinse uurimistöö sisu võib kokku võtta sõnadega „koduloouurijalt koduloouurijale“, st autor kirjutas käesoleva uurimistöö osaliselt e-andmebaaside tavakasutaja vajadustest lähtuvalt.

Juba uurimistöö teemat kavandades oli eesmärk kirjutada töö, mis leiab praktilist rakendust. Osaliselt on uurimistöö juba kasutust leidnud. Mitmed töös kirjeldatud probleemid, näiteks kirjavead kohanimedes Kultuurimälestiste riiklikus registris, on tänaseks parandatud. Samuti

peaks kiirenema seni puuduvate, aga ammu lubatud märksõnastike ja juhendite koostamine. Siinne töö on vajalik neile, kes hakkavad e-andmebaasidest monumentide kohta infot otsima.

Magistritöö koosneb kolmest sisupeatükist. Esimeses peatükis vaadeldakse teemakohast kirjandust (sh seadusandlust, varasemaid teemakohaseid magistritöid, kõikvõimalikke juhendmaterjale, riigikontrolli auditeid jms); põhjalikumalt käsitletakse arengukavasid, mis otseselt või osaliselt puudutavad mäluasutuste veebipõhiseid andmebaase. Teine peatükk annab ülevaate andmebaaside kujunemisest, eesmärkidest, hetkel olemasolevast sisu mahust jms. Lühidalt on nimetatud ka neid mäluasutuste e-andmebaase, mida uurimistöös põhjalikumalt ei käsitleta. Kolmandas peatükis vaadeldakse konkreetsete näidete abil otsingute kasutamist kolmes e-andmebaasis.

Tähtsamad mõisted

- e-andmebaas – mäluasutuse elektrooniline kataloog, mis on veebipõhiselt kasutatav.

Magistritöös esineb mitmes kohas sõna „infosüsteem“, näiteks Muuseumide Infosüsteem (MuIS). Siinses uurimistöös võib seda sõna käsitleda, kui a-andmebaasi sünonüümi, aga sellise erandiga, et varasematel aastatel ei olnud infosüsteem veebipõhiselt kasutatav, näiteks Kultuuriväärtuste Infosüsteem (KVIS).

Muinsuskaitseamet kasutab sõnade „e-andmebaas“ või „infosüsteem“ asemel sõna „register“, näiteks Kultuurimälestiste riiklik register.

- museaal - muuseumis arvele võetud asi (Muuseumiseaduse rakendamise määrus).

Muinsuskaitseameti registrite sisuks ei ole museaalid vaid kultuuriväärtustega asjad (Kultuurimälestiste riikliku registri pidamise põhimäärus). Sellest tulenevalt kasutan lühiduse mõttes nii museaalide kui ka kultuuriväärtustega asjade ühise nimetusena sõna „objekt“.

- otsing - museaalide ja kultuuriväärtuste otsimine, milleks kasutatakse e-andmebaaside spetsiaalseid otsinguvorme.

Magistritöö autor avaldab tänu juhendajale Liivi Aarmale.

2. MÄLUASUTUSTE E-ANDMEBAASIDE UURIMISE METOODIKA MONUMENTIDE ANDMETE NÄITEL

Magistritöö teises peatükis tutvustatakse uurimisülesannete täitmiseks vajaliku infokogumise meetodeid, nagu erinevate märksõnade abil otsingute tegemine, intervjuud ja e-kirjade vahetus spetsialistidega. Samuti tutvuti eelnevalt erinevate juhendmaterjalidega. Selles peatükis kirjeldatakse ka erinevaid allikalisi e-andmebaase, nagu Muuseumide Infosüsteemi (MuIS), Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumi ja Kultuurimälestiste riikliku registrit, nende kujunemist ja olemust. Autor on tegelnud monumentide kohta käiva info otsinguga juba üle viie aasta. Seega esialgsed kogemused e-andmebaasidest info hankimiseks olid juba olemas. Kogemus näitas, et kõige parem on kasutada märksõnade abil otsimist. Kuna magistritöös oli vajalik selgitada, miks andmete saamisel aluseks olnud e-andmebaasid on sellised nagu nad täna on, siis tuli otsida täiendavat infot e-andmebaase haldavate asutuste veebilehtedelt, tutvuda teemakohaste buklettidega, samuti teha intervjuusid ja vahetada e-kirju asjatundjatega.

2.1. Otsingud märksõnade abil

Põhiline info olukorra kaardistamiseks koguti monumenditeemalisi märksõnu otsinguvormidesse sisestades ja nähes seejärel otsingu tulemusi, mida autor kvantitatiivselt salvestas. Osaliselt kasutas autor Eesti märksõnastik (<http://ems.elnet.ee/>). Kuigi eelmainitud märksõnastikku kasutatakse peamiselt raamatute, perioodikaväljaannete, artiklite jt. raamatukogus hoitavate teavikute eestikeelseks märksõnastamiseks ja infootsinguks näiteks e-kataloogis ESTER (<http://tallinn.ester.ee/>), Eesti artiklite andmebaasis (<http://ise.elnet.ee/>) ja rahvaraamatukogude koondkataloogis URRAM (<http://www.lugeja.ee/>), on see aluseks võetav ka teisteski andmebaasides. Siin on näha selles märksõnastikus monumentide alla kuuluvate erinevate objektide nimetamist (vt. Joonis 1, lk 24).

monumendid	
monuments	
Asendab:	<u>ausambad</u> <u>mälestussambad</u>
Seotud:	<u>ajaloo- ja kultuurimälestised</u> historical memorials <u>hauasambad</u> sepulchral monuments; tombstones <u>kunstimälestised</u> <u>mausoleumid</u> mausoleums <u>monumentaalskulptuur</u> <u>mälestusmärgid</u> memorials <u>mälestustahvid</u> memorial markers; memorial tablets <u>obeliskid</u> obelisks <u>pronksikunst</u> <u>ruunikivid</u> rune stones <u>sfinksid</u> sphinxes <u>võidukaared</u> triumphal arches
Valdkonnad:	47 KUNST. ARHITEKTUUR. 56 AJALUGU. ARHEOLOOGIA.

Joonis 1. Monumenditeemalised märksõnad Eesti märksõnastikus

Mõningaid täiendusi tuli autoril siiski teha, näiteks on märksõnastikus paljud sõnad antud mitmuses, e-andmebaasides on aga objektide nimed ainuses. Märksõnastik ei sisalda sõnu „büst“, „ausammas“, „mälestuskivi“, „bareljeef“, kuid objektide nimedes võib neid rohkesti kohata. Kõiki märksõnu silmas pidades on selge, et näiteks sõna „monument“ nime järgi otsinguväljale kirjutades, ei saa vastuseks kõiki selleteemalisi objekte. Autor on nimetanud monumentideks ka mälestustahvleid, -kive, ausambaid jms. objekte. See ei tähenda, et ka muuseumitöötajad lühiduse, selguse ja kõikehaaravuse pärast oleksid nii käitunud.

Ühest küljest võib märksõnade abil otsingute tegemist nimetada statistiliste andmete kogumiseks. Samas on kogutud andmestikku omavahel raske võrrelda ja selleks võrdluseks erilist vajadust ei olegi. Olulisem on aru saada, et info leidmiseks tuleb kasutada väga erinevaid märksõnu.

2.3. Infosüsteemide valik

Magistritöös on põhjalikumalt käsitletud kolme e-andmebaasi. Valiku olulisemad põhjused olid järgmised:

1. MuISiga on liitunud peaaegu kõik Eesti suuremad muuseumid. See andmebaas sisaldab näiteks mitu tuhat monumenditeemalist fotot.
2. Paljude koolide mälestuseks on püstitatud mälestuskive ja –tahvleid. Koolide kohta leiab infot Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumi kogust. Seega üks näide valdkonnapõhisest muuseumikogust vajaliku info otsimisel.
3. Kultuurimälestiste registrites on monumentide kohta samuti palju infot. Kasutan neid näitena, kui mitte muuseumide e-andmebaase.

Algselt oli eesmärk tutvustada magistritöös ka teisi e-andmebaase (näiteks Eesti Kirjandusmuuseumi või Rahvusarhiivi e-andmebaase, vt Joonis 2), aga nende tutvustusi kaasates oleks uurimistöös mitmes osas liiga üldiseks jäänud. Metaandmete probleemid ilmnevad paremini, kui minna e-andmebaasiga tutvumisel süvitsi.

Joonis 2. Rahvusarhiivi e-andmebaasid

3. METAANDMETEL INFOOTSING MONUMENDI INFO NÄITEL

3.1 Metaandmetel infootsing MuISis

Kui maakonnaajalehtede uurimist võib monumentide kohta info kogumisel kõige olulisemaks tööks pidada, siis teisel kohal on muuseumikogude läbivaatus. Muuseumikogudega saab tutvust teha koduse arvuti abil, seda küll osaliselt, sest MuISi ei ole sisestatud kogu info, mis muuseumides on monumentide kohta olemas.

Kõiki MuISi sisestatud museaale läbi vaatamine võtab uurijalt palju aega, seetõttu on eriti oluline soovitud info väljafiltreerida infootsingute abil (vt Joonis 5).

Otsing

Nimetus	<input type="text"/>	Kirjeldus	<input type="text"/>
Aeg	<input type="text"/>	Koht	<input type="text"/>
Isik	<input type="text"/>		

Pildiga museaalid

Otsi Tühista [Detailne otsing »](#)

Otsing

Nimetus	<input type="text"/>	Kirjeldus	<input type="text"/>	Olemus	<input type="text"/>	ab..
Number	<input type="text"/>			Museum	<input type="text"/>	▼
Aeg	<input type="text"/>	Koht	<input type="text"/>	Sündmus	<input type="text"/>	ab..
Isik	<input type="text"/>	Roll	<input type="text"/>	Kasutusvaldkond	<input type="text"/>	ab..

Pildiga museaalid

Otsi Tühista [Lihtotsing «](#)

Joonis 5. Lihtotsingu ja detailse otsingu väljad veebilehel <http://www.muis.ee/portaal/search>

Kuigi filtrivälju on esmapilgul palju, pakuvad reaalselt abi neist siiski üksikud. Põhjuseks on asjaolu, et kõiki museaale ei ole jõutud infosüsteemis detailselt kirjeldada.

Kui vaadata otsingu tegemise juhendit, siis abi võib olla jutust, mis kirjeldab erinevate võtmesõnade kasutamise võimalusest otsingu tulemuste täpsustamiseks. Nendeks võtmesõnadeks on AND (täheenduses „ja“), OR („või“), NOT („ei sisalda“) ja eraldajana saab

kasutada ka koma. Nii saab korraga otsida mitme märksõna alusel väljadelt Nimetus, Kirjeldus, Koht, Isik ja Sündmus. Muud selgitused otsingu tegemiseks (v.a. punktis 3.1.2) tutvustatud Number välja kasutamine) on sellised, mis koduloouurijale erilist abi ei paku. Järgnevalt tutvustatud probleeme ei ole otsingu juhendis käsitletud (MuISi otsingu abi).

Eelnevalt mitmel korral viidatud Kaie Jeaser avaldas arvamust, et eesmärgiks peaks olema otsing, mis on arusaadav ka ilma juhendit lugemata (Jeaser, 2012).

3.1.1. Nimetus

Tavaliselt on igas infosüsteemis vajalike andmete otsimine nime järgi üheks kõige olulisemaks otsinguks, nii on ka MuISis. Nime välja täitmine on infosüsteemis kohustuslik, mis tähendab, et midagi on sellele väljale iga museaali kohta kirjutatud.

MuISi juhendmaterjalidest selgub, et nime pikkus võiks olla mitte üle 59 tähemärgi, siia ei kirjutata aastaarve (kui just ei ole tegemist osaga nimest), valmistamise kuupäeva, autorit ega ka kujutisega objektile olevaid detaile (mis tuleks kirjutada „Kirjeldus“ väljale. Jutumärke ei soovitata kasutada. Fotode, maalide, dokumentide, raamatute jms otsingul kirjutatakse siia pealkiri. Nimetus soovitatakse kirja panna võimalikult täpselt, näiteks kohtukutse peab algama sõnaga „Kohtukutse“ ja vajadusel lisada nime täpsustused (Museaali kirjeldamine MuISis, 2011, lk 27).

Jeaser on oma magistritöös kirjutanud: „Objektile ainuomase nimetuse andmist infosüsteemis toetab vabatekstiline väli „Nimetus“, mis võimaldab nimetada kirjeldatavat objekti nii, nagu iga muuseum seda oluliseks peab“ (Jeaser, 2009a, lk. 73).

Järgnevad näited tõendavad, et andmesisestaja ei tohiks museaalidele nime anda vaid oma arvamusest lähtudes. Põhjuseid selleks on vähemalt kaks:

1. Museaalide nn oodatavad nimed, on eeldused, mis nimi võiks ühel või teisel museaalil olla.
2. Kuna teistest otsinguväljadest ei ole alati abi, on eriline rõhk otsingu tegemisel just nime alusel.

Autor tegi otsingukatseid tüüpiliste monumente tähistavate märksõnadega, proovides ka mõningaid otsingusõnade käändelisi vorme ning tulemuseks oli üllatavalt palju vastuseid (vt Tabel 1 lk 36-37).

Tabel 1. Monumendi märksõnadega tehtud otsingute tulemused

Otsingusõna	Tulemuste arv
Monument	901
Monumendi	337
Monumendile	38
Monumendilt	3
Mälestussammas	1775
Mälestussamba	1064
Mälestusmärk	1208
Mälestusmärgi	438
Mälestusmärgile	17
Mälestusmärgilt	1
Ausammas	376
Ausamba	314
Mälestuskivi	1269
Mälestuskivile	2
Mälestuskivilt	1
Mälestustahvel	427
Mälestustahvli	387
Bareljeef	65
Bareljeefi	7
Büst	445
Büsti	38

Tabel koostatud 17.04.2012 infootsingul

Kindlasti tekib tabelit vaadates küsimus, kas märksõna tüvevormiga ei ole võimalik täiuslikku otsingut teostada. Näiteks kas otsingusõna „monumen“ võiks anda välja kõiki neid museaale selles eri vormides, nagu monument, monumendi, monumendilt, monumendile? Ilmnes, et selline variant ei toimi. Ka arvutikasutusel levinud variandid monumen? ja monumen* ei andnud tulemusi. Järelikult otsitakse ikkagi terveid sõnu. Paratamatult tekib küsimus, kas peaks otsingusõnu sisestama siis kõikides eesti keele käänetes?

Katsetest selgus, et ka „rakvere monument“ ja „monument rakvere“ on täiesti erineva tulemusega. Järelikult toimub otsimine ainult vasakult paremale ja täpsustava märksõna lisamine sõna „monument“ ette või taha mõjutab kõige otsesemalt, mis vastuseid infootsija saab. Siin on abiks nn kavalad otsingunipid („rakvere AND monument“ leiab üles „rakvere monument“ ja „monument rakvere“ otsingute tulemused).

Lääne-Virumaal on Eduard Vildele püstitatud viis monumenti. Kui otsida materjale kirjaniku kohta MuSist, selgub, et pigem on kindlam kirjutada otsingusse „vilde“ ja läbi vaadata kogu vastuste nimekiri, kui et hakata otsingut eesnime abil täpsustama (vt Tabel 2 lk 37).

Tabel 2. Sõna „vilde“ aluselt teostatud otsingute tulemused

Otsingusõna	Tulemuste arv
Vilde	1023
eduard vilde	371
e. vilde	291
ed. Vilde	167

Tabel koostatud 17.04.2012 infootsingul

Vilde nime puhul on tõenäoline, et arvatavasti on 1023 vastusest enamik seotud Eduard Vildega.

Hulgaliselt on mälestuskive ja -tahvleid koolidele. Monumentidega seonduvalt on vajalikud eelkõige vanad fotod kunagistest koolimajadest. Kuidas neid otsingu abil üles leida? Arvatavasti peab terved nimekirjad üle vaatama, sest ka sõna „kool“ tähistab paljudel juhtudel koolimaja (vt Tabel 3 lk 38).

Tabel 3. Haridusasutustega seotud infootsingu tulemused

Otsingusõna	Tulemuste arv
Koolimaja	2193
Koolimajale	39
Kool	2581

Tabel koostatud 17.04.2012 infootsingul

Kasutades MuISi võib leida omapäraste nimedega museaale, mis tekitavad küsimuse, kas museaalide kunagised (nõukogude- või Eesti Wabariigi aegsed) nimetused vajaksid samuti säilitamist? Kujunes arvamus, et siin peaksid olema kaasaegsed nimetused.

- Kohati võib oletada, et nõukogudeaegsed museaalide nimed on kaasajastamata. Näiteks „Noorteseltsi liikmed kodanliku diktatuuri ajal. V. - Jaagupi khk, Küti v, Koeravere k“

<http://www.muis.ee/portaal/museaalview/753679>.

- Kuivõrd on õigustatud kasutada museaalide nimedes linnade endisaegseid nimesid. (Dorpat = Tartu), „Dorpat, K. E. von Baeru ausammas“

<http://www.muis.ee/portaal/museaalview/665341>?

- Wabadussõja asemel võiks kirjutada Vabadussõda. „Eesti Wabadussõja mälestusmärk 1918-1920 (Kodu kaitseks)“

<http://www.muis.ee/portaal/museaalview/1068452>.

Analüüsidest muuseumide kogude põhjal saadud tulemusi võib järeldada, et kogude kirjeldused on juhusliku iseloomuga. Kohalik muuseumitöötaja ei pruugi teada, mis või kes on kogus oleval fotol. Sellised museaalid (eelkõige fotod) tuleks eraldada ja kutsuda kõiki MuISi kasutajaid üles osalema nende tuvastamisel.

- Näiteks on Rannarootsi muuseum sisestanud museaali nimega „Ausammas“

<http://www.muis.ee/portaal/museaalview/424154>.

- Eesti Rahva Muuseum on sisestanud museaali nimega „Tallinnamaa endise kindralkuberneri ausammas“ <http://www.muis.ee/portaal/museaalview/604069>. Tegemist on Palmse lähedal asuva kohaliku mõisniku Carl Magnus von Pahleni ausambaga.

Rahaliste-, inim- ja tehniliste ressursside puudus on põhjuseks, miks MuIS sisuga aeglaselt täitub, kuid see ei tohiks segada museaalidele õigete nimede panekut.

- Väheusutav, et keegi Eesti Spordimuuseumi töötajatest ei tundnud fotolt ära Georg Lurichit. Ometi on foto nimeks vaid „fotopostkaart ja negatiiv“ (<http://www.muis.ee/portaal/museaalview/80531>).
- Andmebaasides on sagedane tähe „š“ moonutatud sisestamine (vt Joonis 6). Nimi Puškin esineb ka kujul Puszkin (<http://www.muis.ee/portaal/museaalview/569898>).

Joonis 6. „š“ tähe moonutus

- Kirjavead võivad otsingu tulemusi mõjutada: „V. Idenini ausammas EPA peahoone ees“ <http://www.muis.ee/portaal/museaalview/777482>.
- Mida arvata nimest „Omakandimeeste poolt A. H. Tammsaarele 1936. aastal püstitatud ausammas Albu vallamaja ees“? <http://www.muis.ee/portaal/museaalview/869221> või sama monument nimega „A. Hansen Tammsaare ausammas“ <http://www.muis.ee/portaal/museaalview/239601>. Uuriija leiab mõlemad variandid, kasutades otsingus märksõna „ausammas“.
- Ka lühendite kasutamine peaks olema üheselt kokku lepitud. „Vabaduss. ja I maailmas. lan. monument“ <http://www.muis.ee/portaal/museaalview/266170>

Kui otsingu nimetuse väljale kirjutada „nsvl“, „nsv liit“ või „nõukogude liit“, siis saame vastavalt 3005, 204 ja 19 vastust. Kasutades neid sõnu erinevates käändevormides, tuleb hulgaliselt vastuseid, näiteks „nõukogude liidu“ 4831 ja „nsvli“ andis 8 vastust.

- Vajalik oleks kasutada sõna „mälestustahvel“ mitte „tahvel“. „Tahvel mälestuskivil Tareste teeristis“ <http://www.muis.ee/portaal/museaalview/1463611>
- Eespool oli mainitud, et kohtukutse peab algama sõnaga „Kohtukutse“. Foto sõnaga „Foto“. Kui nimesse lisada ka (fotol kujutatud) koht, siis dubleeritakse infot väljadega Olemus ja Koht.

„Foto Alatskivi. Kallastel NSV Liidu sõjajärgne mälestusmärk hukkunutele“ <http://www.muis.ee/portaal/museaalview/175512>. Siin on nimel üks lisaprobleem: kas pildil on Alatskivi või Kallaste vennashaua monument?

- Vahel võib mitmete andmete ühendamisel ära tunda, millega võib tegemist olla (vt Joonis 7).

Muuseumikogu	fotod
Number	TLM F 10270:15
Nimetus	Foto. Rakvere ausammas
Originaal	originaal
Kollektsioon	Carl Sarap
Säilivus	hea

Joonis 7. Tõenäoliselt on tegemist Rakveres asuva Vabadussõja monumendiga

Kokkuvõttes saab tõdeda, et nime järgi otsimine ei ole enesest mõistetavalt lihtne. Katsetada on vaja erinevate nimevariantidega. See tähendab uurijale topelttööd, aga vaadates järgnevalt tutvustatavaid välju selgub, et peamine otsing tuleb teha nime alusel, kuna see on kindlaim tee tulemuseni.

3.1.2. Teised parameetrid otsingu tegemiseks

Kirjelduse väljale juhendi järgi kirjutatakse tekstiline info, mida ei saa või ei ole otstarbekas teistel olemasolevatel andmeväljadel lahti kirjutada. Oma olemuselt on tegemist komplekspäringuga, mis otsib infot paljudelt väljadelt (kokku 25 andmebaasi väljalt) (MuISi otsingu abi, lk 31). Kuna nende väljade täitmine ei ole andmete sisestajale kohustuslik, siis uurija ei saa sellele otsingule tugineda. Mõningane tulemuslikkus ilmnes, erinevaid märksõnu sisestades (näiteks monument, monumendi) tuleb vastustena ka selliseid museaale, mida teiste väljade otsingu kasutamisel ei leitud.

Aja andmeväljaga on võimalik leida museaale kuupäeva või ajavahemiku järgi (vt Joonis 8). Võib juhtuda, et aja järgi otsides tuleb vastuseid palju. Samas, kuna tegemist ei ole kohustuslikult täidetava väljaga, on võimalik, et paljudel museaalidel on see väli täitmata jäetud. Otsides Teise maailmasõja kestuskuupäevade alusel vennashaudade monumente või otsides nõukogude perioodi lõpukuupäevadega taastatud Vabadussõja monumente, saame vastavalt 26 362 ja 20 008 vastust. Mõlemal juhul on otstarbekas kasutada ka teisi filtreid

Joonis 8. Kestuskuupäevad filter

Koha otsinguväli juhendi kohaselt aitab uurijal teavet leida museaaliga seotud sündmuspaiga järgi. Asukohaks võib olla riik, Eesti administratiivne üksus, kihelkond ja toimumiskoha täpsustused (tänav, aadress, ajaloolise linna, riigi nimi).

Kohtadega, millega on seotud palju museaale, võib vastuseid tulla väga palju (näiteks Tallinn 51 173, Reval 209, Tartu 37 002, Dorpat 60, Rakvere 12 294, Läti 6139, Venemaa 100, Nõukogude Liit 8, NSVL 19 159, Vene NFSV 8 vastust). Sellisel juhul saab asukoha filtrit kasutada täiendava filtrina muudele otsinguväljadele (tavaliselt Nimetus väljale). Väiksemate kohtade puhul võib see olla iseseisvaks filtriks (näiteks Rakke 138 või Roela 150 vastust).

Isiku välja abil peaks leidma museaaliga või museaalil kajastatava sündmusega seotud isikute järgi. Monumentide puhul tähendab see enamasti monumendi autorit või monumendil kujutatud isikut (näiteks Vilde 902, Sannamees 221, Taniloo 107, Vomm 61 vastust). Kuna

osadel museaalidel on see väli kirjeldamata jäetud, ei saa uurija ootused välja kasutades suured olla. Otstarbekas on arvestada sellega, mõned nimed võivad olla kirjutatud erinevalt (näiteks Puškin, Pushkin, Пушкин).

Pildiga museaalide filter töötab vaid koos teiste filtritega. Kui märkida otsinguaknas ainult märkeruut „Pildiga museaalid“, siis kuvatakse ekraanile veeteade (vt Joonis 9). Paljudele uurijatele, nt monumendiuurijatele, on pilt väga oluline ning saadud tulemus - umbes 29% monumenditeemalistest museaalidest on varustatud fotoga - ei rahulda uurijaid kaugeltki (vt Tabel 4 lk 42). Arvatavasti läheb veel aastaid, et enamik museaale saaksid varustatud fotoga.

Pildiga museaalid

Enne jätkamist tuleb parandada järgnevad vead

- Vähemalt üks otsingu parameeter peab olema sisestatud

Joonis 9. Veeteade

Tabel 4. Fotoga varustatud monumenditeemalised museaalid

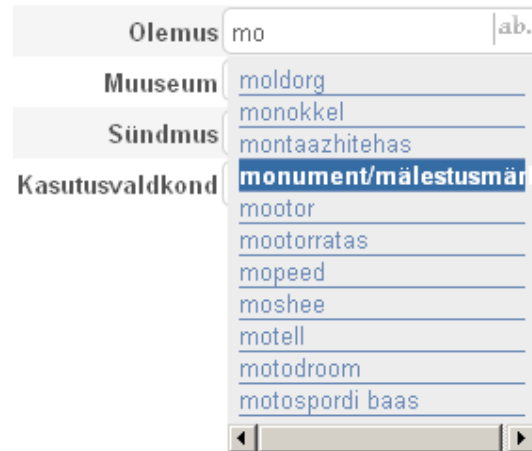
Otsingusõna välja „Nimetus“ lahtris	Ainult nimetus	Nimetus+pildiga	Nimetus+pildiga %
mälestussammas	1775	596	33,6
mälestuskivi	1269	286	22,5
mälestusmärk	1208	415	34,4
monument	901	219	24,3
mälestustahvel	427	97	22,7
Kokku	5580	1613	28,9

Tabel koostatud 17.04.2012 infootsingul

Detailne otsing lisab veel mõned otsinguväljad.

Juhendis on kirjas, et otsinguväli **Olemus** ei ole mõeldud museaali sisu kirjeldamiseks, vaid vastab küsimusele, „mis see on, mida käes hoitakse/vaadatakse“ (MuISi otsingu abi, lk 28). Juhendist ei ole infosisetamisel alati kinni peetud, sest kuidas muidu seletada 312 vastuse leidmist terminile „monument/mälestusmärk“ (18.04.2012) (vt joonis 10, lk 43). Vastustes on

tegelikult fotod monumentidest. Vastuste arv ei tohiks olla ka „null“, sest Eesti Ajaloomuuseumis, Okupatsioonide muuseumis ja ka mõnes teises muuseumis on hoiul monumendid või mälestustahvlid (põhiliselt nn punamonumendid) ja neist on esitatud foto.

Joonis 10. Otsingus antud sõnastik, mille hulgast tuleb leida sobivaim variant

Kuna välja täitmine ei ole andmete sisestajale kohustuslik, on võimalik, et see väli ei ole kõikidel museaalidel täidetud. Enamik monumentidega seonduvaid museaale on fotod monumentidest. Kui näidata olemuseks foto, tuleb vastuseid 10 000, mis näitab, et reaalselt on vastuseid veelgi rohkem. Nii võib järeldada, et see otsinguväli üksinda monumentide kohta info otsimisel oluline ei ole.

Detailses otsingus toimib see väli iseseisva otsinguväljana. Lihtotsingus otsitakse siit väljale „Nimetus“ kirjutatud otsisõna(de) alusel (MuISi otsingu abi).

Number väli omab otsingus praktilist väärtust juhul, kui on täpselt teada, mida ja kuhu kirjutada. Otsingu juhendis on kirjas järgmised andmed:

1. Muuseumi lühend (ACR) - tekstiline väli, 2. Tulmeraamatu tähis (TRT) - tekstiline väli, 3. Tulmeraamatu seeria (TRS) - numbriline väli, 4. Tulmeraamatu järjekorranumber (TRJ) - numbriline väli, 5. Tulmeraamatu lisanumber (TRL) - tekstiline väli, 6. Kogu tähis (KT) - tekstiline väli, 7. Kogu seeria (KS) - numbriline väli, 8. Kogu järjekorranumber (KJ) - numbriline väli, 9. Kogu lisanumber (KL) - tekstiline väli (MuISi otsingu abi).

Koduloouuriija vajab siin juhendamist. Muuseumis asuvates museaalide kataloogides (näiteks perfokaardid) on museaalide tähised, mida siia otsinguvälja lahtritesse kirjutades saab teada, mis info on konkreetse museaali kohta MuISis ja kas on olemas digipilt (vt Joonis 11).

Number					Fk	2806	361	
--------	--	--	--	--	----	------	-----	--

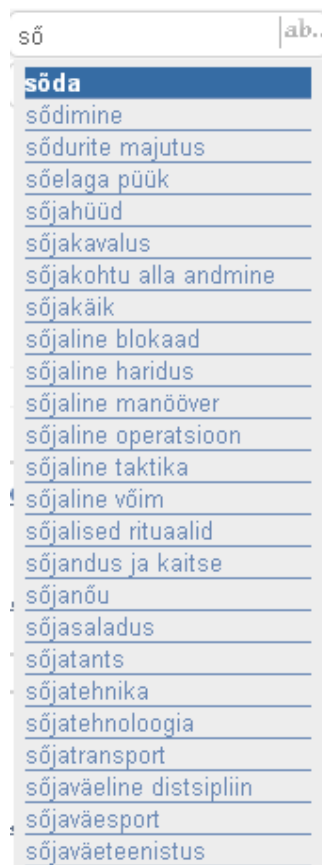
Muuseumikogu	Fotokogu
Number	ERM Fk 2806:361
Nimetus	Kurjuseohvrite monument Toolse linnamäel
Olemus	foto
Originaal	originaal
Säilivus	hea
Vähem «	
legend	L-Viru mk, Vihula v, Toolse = Haljala khk Foto Anu Järs, 2001 (neg 29a)

Joonis 11. Otsides Eesti Rahva Muuseumi fotokogu, peab kirjutama kuuendasse lahtrisse „Fk“. Oluline on, et „F“ on suurtäht ja „k“ väiketäht. Ebakorrektnes sisestuses annab vastuse 0

Muuseumi väljal täpsustatakse, millise muuseumi kogust museaale otsida. Seda otsinguvälja saab kasutada vaid koos vähemalt ühe teise otsinguväljaga.

Sündmuse register on MuISis kõige keskem, nagu see peatükis 2.3.1. on kirjas. Sündmus on üks vähestest väljadest, mille andmesisestaja iga museaali kohta peab täitma. Töö autor uurijana tegi hulgaliselt katseid ja jõudis järeldusele, et see väli ei olegi väga oluline. Näiteks märksõna „mälestamine“, annab 3685 vastust (01.05.2012). Vastuste hulgas on ka monumentideteemalisi museaale. Samas näiteks küladele pühendatud mälestuskive leidub ka märksõna „külaelu“ alt.

Palju monumente on pühendatud sõdadele. Uurija ei saa praegu teavet otsida konkreetsete sündmuste alusel (näiteks Vabadussõda ja Teine maailmasõda). Märksõnad „Sõda“ ja „Sõdimine“ annavad tulemuseks üksikud monumendid (vt Joonis 12).

Joonis 12. Sõjandusteemalised märksõnad sündmuste registris

Kasutusvaldkonna sõnastik ei ole kasutusvaldkonna sõnastik leidnud palju kasutamist, kuigi mõned muuseumid on sellele siiski rakendust leidnud (Rääbis, 2012). Töö autor sisestas otsingusõna „mälestuse“ ja otsides monumente, aga tulemusi oli vähe. Monumentidest leiti ainult Tšapajevi mälestussammas ja mõned metallist (siseruumides olevad) isikute mälestusplaadid (01.05.2012).

Rolli otsinguväli aitab leida museaale, millega seotud isikutest vähemalt üks on vastava rolliga seotud. Valikuid on suur hulk, näiteks: autor, kujutatu, maetav, õpilane jne. Võimalik, et selle välja üksinda kasutamine annab liiga palju vastuseid („autor“ ja „kujutatu“ andsid

mõlemad vähemalt 10 000 vastust), samas „maetav“ ja „õpetaja“ andsid kumbki ainult ühe museaali (25.04.2012).

3.2. Otsingute kasutamine Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumi e-andmebaasis

E-andmebaas asub aadressil <http://epam.tlu.ee/>. Muuseumi e-andmebaasi veebileht on jagatud viide osasse. Neist neli esimest on mõeldud otsingute tegemiseks ja viies on abimaterjal otsingute teostamiseks (vt Joonis 13). Abimaterjalis on kirjas väga üldine info, järgnevalt tutvustatud probleeme ei ole seal kirjeldatud.

Joonis 13. E-andmebaasi avaleht.

Lihtotsinguga otsitakse vastavusi pealkirja, autori, märksõna ja ilmumisandmete väljadelt. Vastused on võimalik sorteerida autori, pealkirja ja kuupäeva järgi (uemad väljaanded eespool).

See on kõige laiahaardelisem otsing, juhul, kui siia kirjutada liiga üldine sõna, tuleb vastuseks liialt palju kirjeid, näiteks sõna „rakvere“ annab 1377 vastust (17.02.2012).

Probleemiks on, et otsingus toimib n-ö üks-üheline vastavus. Näiteks kirjutades otsingusse sõna „mälestusmärk“, et leida andmebaasist üles kõik mälestusmärkidega seonduvad kirjed, ei tule ühtegi vastust, sest sellist sõna andmebaasis ei esine. Küll on olemas sõnad „mälestusmärk“ (12 vastust), „mälestusmärgid“ (19 vastust). Nime järgi otsing toimib, kui kirjutada otsingulahtrisse eesnimi ja perekonnanimi (nt „johannes käis“). Paraku jäävad antud

juhul vastuste hulgast välja arvukad ebareeglipärast sisu sisaldavad kirjed (Käis, Joh või J. Käis).

Enamkasutatavates veebiotsingutes (näiteks www.google.ee ja www.neti.ee) saab tervikusse kuuluvad sõnad kirjutada jutumärkidesse (näiteks „Salla kool“). Siin see võimalus ei toimi. Mitme sõna järgi otsides on tulemuseks ka sellised kirjed, mis tegelikult ei ole otsingusõnadega seotud. Nii võib olla märksõnades kasutusel „kool“ ja autorite nimedes „salla“, kui need on mingi museaali kirjelduses mõlemad kasutusel, siis tulebki selle museaali kirje vastuste hulka.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kuigi isikunimede ja märksõnade kasutamisel otsingusõnadena on probleeme, võib nende abil otsingute tegemine siiski tulemuslik olla.

Liitotsingu eesmärk on otsida kirjeid korraga eri väljadelt, see otsingufilter peaks olema lihtotsingust täpsem:

- samaaegselt saab otsida nelja tingimuse alusel
- otsingus saab kasutada viie välja andmeid: autor, pealkiri, väljaanne, märksõna ja kohaviit
- otsisõna asukohta saab täpsustada tingimustega: algab, sisaldab ja võrdub
- toiminguteks on: ja, või, välja arvatud
- vastuseid saab sorteerida autori, pealkirja ja kuupäeva järgi.

Kuna otsisõna saab kasutada ka tähenduses „sisaldab“, siis see võimalus lisab otsingule paindlikkust, seda eelkõige märksõnade käänete/pöörete, samuti ainsuse/mitmuse ja isikunimede erinevate vormide kasutamisel.

Teine eelis on võimaluses erinevaid tingimusi omavahel siduda. Nii saab filtrile täpsust juurde määrata (vt Joonis 14).

Väli	Tingimus	Otsisõna	Toiming
Märksõna	sisaldab	mälestusmär	ja
Pealkiri	sisaldab	käis	ja
(vali vajalik)	algab		ja
(vali vajalik)	algab		
Sorteeri			pealkirja järgi

Joonis 14. Liitotsingu otsinguvorm

3.2.1. Isikunimede järgi otsimine

Ka liht- ja liitotsingus saab otsida isikunimede alusel. Siinsel otsingul on eripärad, mida on otstarbekas arvestada.

1. Isikunimed ei ole ainult isikud, siia on määratud ka mõned inimeste grupid ja konkreetsed sündmused (vt Joonis 15).

[Baltimore'i Eesti Kooli õpetajad](#) (1) [23.-25.02.1973, Viljandi](#) (1)

Joonis 15. Gruppide ja sündmuste näited

2. Enamasti on isikud kirjeldatud perekonna- ja eesnime abil. Seejuures nimed on eraldatud komaga (Käis, Johannes). Alati ei ole sellest põhimõttest kinni peetud (Johannes Aavik), nii võib leida vastuste hulgast erinevaid lahendusi (vt Joonis 16). Soovitav on teha otsingut ainult perekonnanime alusel.

[Käis, Johannes](#) (1325) [Johannes Aavik](#) (6)

Joonis 16. Nime kirjutamise õige ja vale variandi näide

- Nimedel võib olla mitmesuguseid lisa- (vt Joonis 17).

[Käis, Johannes!](#) (13) [Käis, J. redig.](#) (1) [Käis, Johannes \(foto\)](#) (4)

[kaardid teinud Krista Mölder](#) (1)

Joonis 17. Nimed erinevate täiendustega

- Otsingu tulemust mõjutavad võimalikud trükivead, lühendid, lisad (vt Joonis 18).

[Käis, Johanes](#) (2) [Käis, Johnnes](#) (1) [Käis, J](#) (1) [Käis, Joh.](#) (3) [Käis, J.](#) (52)

Joonis 18. Näited erinevustest

3. Otsingut tehakse ainult n-ö vasakult paremale ehk alguse järgi. Otsingusse tuleks kirjutada perekonnanimi, siis koma ja eesnimi. Kirjutades otsingusse „Johannes Käis“ või „Käis Johannes“ vastuseid ei tule.
4. Otsinguvälja all on tähestik, millel klõpsates avaneb nende isikute nimekiri, kelle perekonnanimi algab valitud tähega. Kõik toimib ainult selliste tähtedega (näiteks C, Q ja Ö), mis annavad vastusnimekirja alla 300 vastuse. Kui vastuseid tuleb üle 300, on raske aru saada programmi loogikast, mille järgi see vastused välja otsib ja järjestab.
5. Š ja Ž täht ei ole kasutusel. Nende asemel on sh ja zh.
6. Osadel vastustel on nime järel näidatud punane number, mis näitab lehekülge, millel sellest isikust on kirjutatud (lingil klõpsates avaneb artikli asukoht) (vt Joonis 19).

[Käis, Johannes 29 \(1\)](#)

1   [Laane, Karl; . Önnitlused ja ajalehekirjutused Johannes Käisi 20. ja 25. ametijuuubeli ning 50. sünnipäeva puhul.//](#)

Joonis 19. Täpsustustega link

3.2.2. Märksõnade järgi otsimine

Andmebaasis on museaalid varustatud märksõna(de)ga. Uurimistöö peatükis 2.3.2. oli nimetatud üheks andmebaasis sisu loomisel tekkinud probleemiks liigne detailsus märksõnastiku loomisel. Märksõna peaks olema koondaja ehk ühe märksõna alla peaksid koonduma kõik teemakohased museaalid. Selles osas on probleeme, mis osaliselt sarnanevad eelnevalt kirjeldatud isikunimedega järgi otsingus esinevatega, (ka isikunimed on märksõnades esindatud), osalt on aga täiesti spetsiifilised (vt Joonis 20).

Sisestage sõna algus või valige esitäh

Märksõna:

0-9 A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z Ö Ä Ö Ü

Joonis 20. Märksõna alusel otsingu vorm

1. Suurel hulgal on kordusi (vt Joonis 21).

[Rakvere Tööstusõpilaste Kool](#) (3)
[Rakvere Tööstusõpilastekool](#) (4)
[Rakvere Tööstusõpilste Kool](#) (1)

Joonis 21. Sama kool erinevate nimedega

2. Kuna programm loeb märksõnu vasakult paremale, siis on otstarbekas kasutada võimalikult üldiseid märksõnu. Näiteks otsides infot Sallas asuva kooli kohta, on parem kirjutada otsingusse ainult sõna „salla“. Enamasti ei tule vastuseid nii palju, et nende hulgast oleks raske soovitud märgata.

Kirjutades otsingusse „salla kool“, saame kolm märksõna, millest teine ja kolmas viitavad ühele ja samale museaalile (lehekülje number on erinev), mis on esindatud ka esimese märksõna all asuvas nimekirjas (vt Joonis 22).

[Salla kool](#) (5) [Salla kool 60,61](#) (1)
[Salla kool 260](#) (1)

1 [Küsitluslehed õpetajate hariduse ja töökohtade kohta.// , 1948](#)

Joonis 22. Erinevad vastused võivad viidata samale museaalile

Kui kirjutada otsingusse sõna „salla“, tuleb kooliga seonduvaid märksõnu rohkem, kuna märksõnana on kasutatud ka kooli kunagisi nimesid (vt Joonis 23).

Salla 6 kl. Algkool (foto) (1)	Salla kool 260 (1)	Salla, Lea (1)
Salla 7-aastane Kool (2)	Salla kool 60,61 (1)	Salla, Lembit (1)
Salla 7-klassiline kool	Salla MTK (2)	Salla, M. (1)
163,174,178,179,267 (1)	Salla sovhoos (1)	Salla, Merike
Salla 8-kl kool (1)	Salla-Koila Algkool (1)	(fotol) (1)
Salla 8-kl. Kool (1)	Salla-Koila algkool 111 (1)	Salla, Olev (1)
Salla 8-klassiline kool (1)	Salla-Tammiku kool (1)	Salla, Urve (1)
Salla Algkool (1)	Salla-Tammiku mittetäielik keskkool	Sallaste, Marie (2)
Salla algkool 134 (1)	32,92,154 (1)	Sallaste, Oode (1)
Salla algkool 4 (1)	Salla-Tammiku mittetäielik keskkool 97 (1)	
Salla külakool (1)		
Salla kool (5)	Salla-Tammiku MTK (2)	
	Salla, Jaan (1)	

Joonis 23. Vastused otsingusõnale „salla“

3. Tavaliselt veebipõhistes otsingutes (näiteks www.google.ee või www.neti.ee) otsitakse jutumärkides sõnadele sellised vastused, kus sõnad esinevad koos. Siin selline otsing ei toimi – ühtegi vastust ei anta ja jutumärgid asendatakse alakriipsudega.
4. Koolide nimede puhul võib erinevaid märksõnu mõista, samas on ootuspärane, et termineid kasutatakse ühtemoodi. Kasutusel on reaalselt aga nii märksõnade ainsuse ja mitmuse vormid, (koha) nimed märksõna täiendina. Näitena esitatud andmebaasis kirjeldatud monumenditeemalised märksõnu on palju, otsingut jätkates pikeneks vastuste nimistu veelgi (vt Joonis 24).

mälestuskivi (5)	mälestusmärgid (18)	mälestussamba kavand
mälestuskivi 104 (1)	mälestusmärgid Tartus (1)	(foto) (1)
mälestuskivi avamine (1)	mälestusmärk (10)	mälestussambad (7)
mälestuskivi Ernst Sokolovskile (1)	mälestusmärkide omaalgatuslik tähistamine (1)	mälestussammas (11)
mälestuskivi Sokolovskile (1)	mälestustähis (1)	mälestusplaat (1)
mälestuskivi tundmatule sõdurile (1)	mälestustahvel (6)	mälestusplaat Johannes Eglonile (1)
mälestuskivid Sokolovskile (1)	mälestustahvli avamine (1)	bareljeef (1)
mälestusammas Eestlased ja eestirootslased 50 aastat Rootsis (2)	mälestustahvlid (8)	bareljeefid (1)
	mälestusrist (1)	bareljeefid (1)
	Mälestusristi Komitee (1)	monument (4)

Joonis 24. Monumenditeemaliste otsingute vastused

3.3. Otsingute kasutamine kultuurimälestiste registrites

3.3.1. Otsing Eesti kultuurimälestiste riiklikust registrist

Ligikaudu 30 000 siin registris kirjeldatud mälestise hulgast soovitu üles leidmisel peab kindlasti kasutama filtreid (vt Joonis 25). See võiks olla üheks vähestest soovitusest info otsingu teostamisel. Otsingu aknast saab avada abistava jutu, aga sinne otsingu tutvustus on väga üldine. Võimalik, et täpsemat juhendit ei olegi vaja, sest mõningate katsetega saab kodulooürija isegi aru registrisse kantud info ülesehituse loogikast.

+ Mälestised
ABI ?
Printi
Navigeeri
Ekspordi

Filtreerimine ▼

<p>Reg. nr.: <input style="width: 150px;" type="text"/></p> <p>Vana number: <input style="width: 150px;" type="text"/></p> <p>Nimi: <input style="width: 150px;" type="text"/></p> <p>Mälestise nimi täissõnana: ☐</p> <p>Piltidega: ☐</p> <p>Riigi kinnisvara objekt: ☐</p> <p>Registreeritud: ☒</p> <p>Registreeritud kuupäev: <input style="width: 50px;" type="text"/> <input style="width: 50px;" type="text"/> </p> <p>Ajutise kaitse alla võetud: ☒</p> <p>Ajutise kaitse kuupäev: <input style="width: 50px;" type="text"/> <input style="width: 50px;" type="text"/> </p> <p>Kustutatud: ☐</p> <p>Kustutatud staatus: <input style="width: 150px;" type="text" value="-- vali --"/></p> <p>Kustutatud kuupäev: <input style="width: 50px;" type="text"/> <input style="width: 50px;" type="text"/> </p>	<p>Haldusüksus: <input style="width: 150px;" type="text" value="Harju maakond"/> Hiiu maakond Ida-Viru maakond Jõgeva maakond Järva maakond</p> <p>Omaavalitsus: <input style="width: 150px;" type="text"/></p> <p>Aadress: <input style="width: 150px;" type="text"/></p> <p>Koos kaitsevööndi aadressiga: ☐</p> <p>Vallas/kinnis/MK ala: <input style="width: 150px;" type="text" value="-- vali --"/></p> <p>Liik: <input style="width: 150px;" type="text" value="ajaloomälestis"/> arheoloogiamälestis ehitismälestis kunstimälestis muinsuskaitseala</p> <p>Alaliik: <input style="width: 150px;" type="text"/></p>
--	--

Otsi
Tühjenda väljad

Joonis 25. Otsida on võimalik paljude väljade abil

Juhul, kui otsing ei anna oodatavat vastust, võib põhjuseks olla:

1. Otsitavat ei olegi registris.

Siinses registris on näiteks Lääne-Virumaalt ainult ca 15% neid monumente, mis on veebilehel www.monument.ee avaldatud monumentide nimekirjas. Riikliku kaitse all on enamasti sõdades langenute ühishaudadel asuvad monumendid, Vabadussõjaga seonduvad monumendid, isikutele püstitatud (büstiga) monumendid ja üksikud mälestuskivid muudest valdkondadest. Seega mälestustahvlid majade seintel ei olegi siin registris üldjuhul esindatud, kuna neid ei ole võetud riikliku kaitse alla (omavad enamasti kohalikku väärtust).

2. Otsingu filtreid on valesti kasutatud või ei ole nimekirjades soovitud objekti märgatud. Monumentide otsimiseks on parim näidata Liik väljale „ajaloomälestis“ (vt Joonis 26).

Reg. nr	Nimi	Tüüp	Omaavalitsus	Aadress	Vana reg. nr.	Liik
15629	Aaspere mõisa Dellingshausenite mälestussammas	K	Haljala vald	Aaspere küla Aaspere mõis	468	ehitismälestis

Joonis 26. Peaaegu kõik monumendid on ajaloomälestised, üksikud on registreeritud ehitismälestistena ja mõnikümmend ka kunstimälestistena

Kui on teavet, siis tuleks otsingu tulemus filtreerida ka Haldusüksus (maakonnad) ja Omaavalitsus (linnad ja vallad) väljade abil. Otsinguvälja Aadress kasutatakse registris monumendi täpsema asukoha kirjeldamisel (küla, alevik, tänava nimi, maja/platsi number) (vt Joonis 27). Kuna monumentide aadressid ei ole nii kindlad nagu hoonetel, siis pigem jääda üldisema otsingu juurde.

Reg. nr	Nimi	Tüüp	Omaavalitsus	Aadress	Vana reg. nr.	Liik
27095	Vabadussõja mälestussammas	K	Jõhvi vald	Jõhvi linn Rakvere tn 6h		ajaloomälestis
22300	II maailmasõjas hukkunute matmispaik	K	Rakvere linn	Tammiku t., Rakvere tammik		ajaloomälestis
5767	Vabadussõjas ja II maailmasõjas hukkunute ning terroriohvrite ühishaud	K	Kunda linn	Rakvere tee	502	ajaloomälestis

Joonis 27. Otsides ajaloomälestisi, mille aadress on Rakvere, tuleb kolm vastust, millest ainult üks asub Rakveres. Rakvere linn on omaette omaavalitsus ja see tuleks näidata Omaavalituse väljale

Otsides monumente nime järgi, tasub proovida eelkõige selliste sõnadega kui „monumen“ (leitakse nii need, mille nimes on sõna „monument“ ja ka sõna käändelised vormid), „mälestus“, „bareljeef“, „sammus“.

Omapärane on olukord, mil registris on erinevate registreerimisnumbrite all arvele võetud üks ja seesama monument (vt Joonis 28). Selline juhtum on muidugi erakorraline. Kahe monumendi kirjeldused võivad kokku anda rohkem infot kui ühe kirjelduse lugemine.

Reg. nr	Nimi	Tüüp	Omavalitsus	Aadress	Vana reg. nr.	Liik
27073	Friedrich Georg Wilhelm Struwe poolt teostatud meridiaanikaare mõõtmise Simuna-Võivere baasijoonel Simuna otspunkt aastast 1827	K	Väike-Maarja vald	Avanduse küla		ajaloomälestis, UNESCO maailmapärandi objekt
5753	Friedrich Georg Wilhelm Struwe poolt teostatud meridiaanikaare mõõtmise tähis	K	Väike-Maarja vald	Avanduse küla, Simuna - Paasvere tee ääres	28-k	ajaloomälestis

Joonis 28. Sama objekt kahe erineva nimega

Muinsuskaitseametis on loomisel registrile märksõnastiku tegemine, mis peaks tulevikus kaasa aitama soovitud mälestiste paremale leidmisele (Tael, 2012b).

3.3.2 Otsingud muudes kultuurimälestiste registrites

Eelmise peatüki alguses antud soovitus, et otsingul on vajalik kasutada filtreid, tuleb kasutada ka teistest kultuurimälestiste registritest info otsimisel. Monumentidega seonduvat teavet võib leida mitmetest siin veebilehel asuvatest registritest. Eelkõige XX sajandi arhitektuuri registrit, kus on need monumendid, mida ei ole võetud riikliku kaitse alla, kuid mis on siiski olulised (näiteks teatud perioodi arhitektuuri näitena).

Kultuurimälestiste registris on kümneid tuhandeid mälestisi, teistes registrites on objekte tunduvalt vähem, mis teeb otsingu lihtsamaks. Tavaliselt piisab registritest vajaliku info leidmiseks ühe või kahe filtri sisselülitamisest (enamasti neist üks on maakond ja teine omavalitsus), et uurija saaks tutvumiseks optimaalse arvu vastuseid (vt joonis 29, lk 55). Ka siinsete registreerimiste juures on üldist abimaterjali, lisaks veel infot registreerimise olemusest.

Filtreerimine ▾

Maakond:

Omavalitsus:

Joonis 29. Enamasti piisab maakonna ja omavalitsuse väljade täitmisest

Otsingute kasutamisel ilmnenud muud probleemid on sarnased teiste andmebaaside juures ilmnenuatega.

1. Kasutaja ei tea, mis andmebaasis olemas on.
2. Vajadus kirjutada objektidele õiged ja üheselt arussaadavad nimed.

Uurijaid häirib, et ühel ja samal objektil võib olla erinevates registrites erinev nimi. Näiteks on fotokogus Lääne-Virumaal Mõdrikul asuva monumendi nimi „1812. aasta sammadmonument e "Valge hobuse obelisk"“, sama monument kultuurimälestiste registris on nimega „Aleksander I ja Napoleoni sõdade mälestusmärk“.

3. Erinevates registrites on objektide kirjeldamiseks erinevad väljad. Näiteks XX sajandi arhitektuuri andmekogus ei saa filtrina kasutada „Liik“ välja, nagu see oli kultuurimälestiste registris, milles enamik monumente on ajaloomälestised (vt Joonis 30). Antud juhul on põhjus selles, et XX sajandi arhitektuuri registri loomine on pooleli.

Nr ▾	Nimetus	Maakond	Omavalitsus	Aadress	Dateering periood	Miljööala	Mälestis
1273	Represseeritute monument Okaskroon	Lääne-Viru maakond	Rakvere linn	Rakvere	nõukogude	Ei	
1272	Suure Isamasõja võidusammas	Lääne-Viru maakond	Rakvere linn	Kastani pst	nõukogude	Ei	

Joonis 30. Näited monumentide kohta XX sajandi arhitektuuri registris

4. Ei saa välistada kirjavigu või valesid kohanimedid (võivad olla tekkinud kirjavigadest) (vt Tabel 5 lk 56).

Tabel 5. XX sajandi arhitektuuriregistri objektinimede kirjavead

Objekti number	Vale sõna objekti nimes	Õige sõna
1272	Isamasõja	Isamaasõja
1265	Pajusi	Pajusti
1179	Vajandu	Vajangu

Tabel koostatud 15.11.2011 infootsingul

5. Seosed ei ole alati usaldusväärsed.

Näiteks on fotokogus nii Jaan Vali kui ka Veljo Ranniku fotod Lääne-Virumaal, Mõdrikul asuvast monumendist. Kultuurimälestiste registrit vaadates võib aru saada, et fotokogus on ainult Jaan Vali fotod, sest teise fotograafi fotodele siin viide puudub (vt Joonis 31).

Koondvaade
Kooskõlastused
Lisatud andmebaasid
Fotokogu
Ava kaardil
Otsing

Nimetus: Aleksander I ja Napoleoni sõdade mälestusmärk

Kogu liik: Jaan Vali fotokogu

Joonis 31. Monumendi juures on viide ainult Jaan Vali fotokogule

Kolmandas peatükis esitatud kaitses näitasid ilmekalt eelnevalt esitatud kartusi, et e-andmebaasidest vajaliku info ülesleidmine ei ole alati kiire ja lihtne. Põhjuseid nagu selgus, võib olla mitmeid - alates andmesisestajate tehtud kirjavigadest kuni abiregistrite (märksõnastike) vale kasutamiseni.

Erinevates e-andmebaasides võib otsing olla tulemuslik erinevate otsimisväljade abil. MuISis näiteks on hea teha monumentide otsinguid museaalide nimede alusel (kasutades märksõnu

„mälestussammas“, „mälestuskivi“, „mälestusmärk“, „monument“ ja kasutades ka nende sõnade käändes vorme). Kultuurimälestiste riiklikus registris jälle leiab monumendid liigi (monumendid kuuluvad gruppi „ajaloomälestised“) alusel. Kui vastuseid tuleb liiga palju, siis võib proovida täiendavate otsingufiltrite kasutamist.

Kui kultuurimälestiste registrid on vähemalt monumentide osas enam-vähem valmis, siis MuISi tuleb iga päev uusi museaale juurde.

KOKKUVÕTE

Üheks riiklikuks kultuuriteemaliseks prioriteediks on kultuuriväärtuste kättesaadavaks tegemine interneti vahendusel. Sellele annavad kinnitust mitmed dokumendid ja juba e-andmebaasidesse jõudnud museaalide arv. Lugeses näiteks Riigikontrolli auditeid, arutades koos mäluasutuste töötajatega nende tööga seonduvat või ise e-andmebaasides otsinguid katsetades võib sageli märgata, et kultuuriinimeste ambitsioonikad plaanid, vähemalt osaliselt ei ole täitunud. Kui alustati kultuuriväärtuste digitaliseerimisega ja e-andmebaaside loomisega, siis ei olnud veel kellelgi täielikku selgust, kui mahukas see töö kujuneb.

Magistritöös analüüsi, kas koduloouurija leiab e-andmebaasidest lihtsalt ja kiiresti vajaliku info. Uuringu käigus selgus, et kõikides siin põhjalikumalt käsitletud e-andmebaasides (MuIS, Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumi kogu, kultuurimälestiste registrid) on selles osas probleeme. Sageli on probleemide põhjustajateks vead objektide märksõnastamisel (sh. üheselt arusaadavate nimede mitte kasutamine). Mitme mäluasutuse töötaja kinnitusel on objektide märksõnastamise juhendmaterjalid väljatöötamisel või täiendamisel. Nii tekib paratamatult olukord, kus paljud andmesisetajad peavad objektide kirjeldamisel lähtuma kohati oma paremast äranägemisest. Kuna e-andmebaasides sisaldub kümneid tuhandeid ja sadu tuhandeid, aga ka arvuliselt miljoneid objekte, mida on vaja kirjeldada, siis siin tuleks lähtuda vanasõnast „üheksa korda mõõda ja üks kord lõika“ ehk kõigepealt on vaja reeglid paika panna ja siis andesisestusega alustada. Kahjuks paljud probleemid ilmnevadki alles töö käigus ja suurte andmete hulkadega opereerides. Segadust jätkub veel paljudel edasistel aastatel, sest uute objektide kirjeldamise reeglite kehtestamisel on vaja üle vaadata ja vajadusel muuta ka juba e-andmebaasides olevate objektide kirjeldused. Selleks aga inimressurssi mäluasutustel ei ole. Inimressursi puudumine takistab sageli ka objektide täpsemat kirjeldamist.

Uurimistöös analüüsi ka neid juhendeid, mis on mõeldud koduloouurijatele e-andmebaasidest objektide leidmiseks. Täpsemat käsitlemist leidvatel andmebaasidel on mingi juhend veebis olemas. Sõna „mingi“ on kasutatud teadlikult, sest need juhendid on niivõrd

üldised, et olulist abi neist ei ole. Enamasti on seal kirjas valdavalt juba teadaolev info. Põhjalikumalt ei ole kirjutatud vajalikest otsinguvõtetest ega reaalsest eksimuse ohtudest.

Kokkuvõtvalt magistritöös esitatud otsingute analüüsi aluseks võttes on koduloouurijal raske ette aimata probleeme, mis võivad e-andmebaasides otsingute tegemisel tekkida. Üldistav on seegi, et näitena kasutatud monumendi info otsingute probleemid on muudiski valdkondades sarnased, ainult kasutatavad märksõnad on teised.

Autor nentis rahuldusega, et kõik mäluasutuste töötajad, kellega ta uurimistöö koostamise käigus kohtus, keegi ei hakanud probleeme eitama, vaid pigem avaldati heameelt, et selline uurimistöö on läbi viidud ja tulemusi saavad nad ka enda töö paremaks korraldamiseks kasutada. Mitmed siin lahatud probleemid on iseenesest suhteliselt lihtsalt lahendatavad ja seejärel on loota e-andmebaasidest info leidmise tunduvalt efektiivsemat taset.

Käesolevat magistritööd on võimalik praktiliselt kasutada mitmel viisil, kindlasti leiab see rakendust aastal 2013 algaval Eesti monumentide e-kataloogi koostamisel. Kui siinses magistritöös on põhjalikumalt käsitletud kahte muuseumide e-andmebaasi, siis oleks vajalik jätkata analoogseid teste veel arhiivide ja raamatukogude e-andmebaasidega nagu sedagi, et mõne aasta pärast tuleks korrata samu otsinguid, testimaks muutusi või *status quod* nende süsteemide metaandmetes.

KASUTATUD KIRJANDUS

Virkus, S. (2005). Infokirjaoskuse tähenduse otsingul. Kokkuvõte. *Informatsioon. Kommunikatsioon. Ühiskond*, 27-30.

Tüür, L. (2005). Takistused infootsikäitumisele isik situatsioonis (persoon-in-situation) aspektist. *Informatsioon. Kommunikatsioon. Ühiskond*, 199-206.

EVS-ISO 15489-1:2004. *Informatsioon ja dokumentatsioon. Dokumendihaldus. Osa 1: Üldnõuded*. Tallinn: Eesti Standardikeskus.

Ajalooarhiivi kompetentsikeskus (3.05.2012).

http://www.eha.ee/digikeskus/index.php?tree_id=4. (5.05.2012)

Zeng, M.L., & Qin, J. (2008). *Metadata*. London: Facet Publishing.

Muuseumiseadus. (1996). *RT I 1996*, 83, 1487.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/121032011020> (3.05.2012).

Muuseumiseaduse rakendamine. (1998). *RTL 1998*, 261, 1068.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/25663> (3.05.2012).

Muinsuskaitseadus. (2002). *RT I 2002*, 27, 153.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/121032011008> (3.05.2012).

Kultuurimälestiste riikliku registri pidamise põhimäärus. (2002). *RT I 2002*, 84, 502.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/205003> (3.05.2012).

Kultuurimälestiste riikliku registri täitmise kord. (2010). *Muinsuskaitseamet* 2010.

http://wd.muinas.ee/?page=pub_view_dynobj&pid=129235&tid=1781&u=20120229230718&desktop=1020&r_url=%2F%3Fpage%3Dpub_list_dynobj%26pid%3D%26tid%3D1781%26u%3D20120229230718 (3.05.2012).

Kultuuripärandi digiteerimine, digitaalsena kättesaadavuse ja säilimise tagamine. (aprill 2009). Riigikontroll. Publikatsioonid.

<http://www.riigikontroll.ee/Riigikontrollipublikatsioonid/Auditiaruanded/tabid/206/Audit/2088/language/et-EE/Default.aspx> (3.05.2012).

Muuseumivarade arvestuse, säilimise ja kasutamise järelaudit. (august 2011). Riigikontroll. Publikatsioonid.

<http://www.riigikontroll.ee/DesktopModules/DigiDetail/FileDownloader.aspx?AuditId=2194&FileId=11264> (3.5.2012).

Püsiäinen, J. (2011). *Folksonoomia rakendamise võimalused kunstimuuseumi digitaalse kollektiooni märksõnastamisel: Eesti*

Kunstimuuseumi digitaalarhiivi näitel. Magistritöö. Tallinna Ülikool.

<http://www.tlu.ee/files/arts/1724/MA%20to7ac29321d76263c66581a228696edaf2.pdf> (3.05.2012).

Kultuuriministeerium (2.06.2005).

<http://www.kul.ee/index.php?path=0x894> (4.5.2012).

Infopoliitika põhialused aastateks 2004-2006 (2004).

<http://www.riso.ee/et/files/upload/Infopoliitika2.pdf> (2.11.2011).

Eesti kultuuripärandi digitaalse säilitamise riiklik strateegia 2004—2007 (2003).

http://www.kul.ee/failid/DigiStrateegia_final.pdf (28.10.2011).

Digitaalne kultuuripärand 2007-2010 (2007).

http://www.kul.ee/webeditor/files/Digi_Kult_AK_loplik.pdf (27.10.2011).

Digitaalne kultuuripärand 2011-2016 (2011).

http://www.kul.ee/webeditor/files/Digi_Kult_AK_2011_2016_l6plik.pdf (27.10.2011).

Strateegiline arengukava aastateks 2011-2014 (2011).

http://www.kul.ee/webeditor/files/arengukavad/LISA_100318_KuM_arengukava_2011-2014_muudetud_ja_kinnitatud.pdf (28.11.2011).

21. sajandi Eesti muuseumid. Arengustrateegia aastateks 2005 – 2015 (2005).

http://www.kul.ee/webeditor/files/051006_muuseumide_arengustrateegia.doc (28.10.2011).

Muuseumide arengustrateegia tegevuskava 2006-2009 (2006).

http://www.kul.ee/webeditor/files/051006_muuseumide_arengustrateegia_tegevuskava.doc
(28.11.2011).

Strateegiline arengukava 2008-2013 (2008).

<http://www.erm.ee/et/Muuseumist/Dokumendid/Arengukava> (4.05.2012).

Strateegiline arengukava 2008 - 2011 (2008).

<http://www.muinas.ee/meie/eesmargid> (27.10.2011).

Eesti Rahvusraamatukogu arengukava aastateks 2009-2013 (2009).

http://www.nlib.ee/public/documents/RRdocs/RR_strateegia09-13.pdf (27.10.2011).

E-raamatukogu arengukava 2007-2012 (2007).

<http://www.nlib.ee/seadus/index.php?id=13469> (3.11.2011).

Rääbis, M. (27.04.2012). RE: *MuIS-i sõnastik, magistritöö* [E-kiri H. Koovile].

Kopso, I. (9.02.2012). [Isiklik intervjuu].

Varik, V. (30.01.2012a). Re: *andmebaas* [E-kiri H. Koovile].

Varik, V. (8.02.2012b). [Isiklik intervjuu].

Normak, V. (21.11.2012). [Telefoni intervjuu].

Tael, K. (29.02.2012a). *Tere!* [E-kiri Heiki Koovile].

Tael, K. (1.03.2012b). *Tere!* [E-kiri Heiki Koovile].

Alev-Christoffersen, K. (1998). *KVIS-kultuuriväärtuste infosüsteem*.

<http://www.riso.ee/et/pub/1998it/311.htm> (13.01.2012).

Jeeser, K. (2009a). *Museaalide dokumenteerimine Eesti muuseumides*. Magistritöö. Tartu Ülikool.

http://www.muuseum.ee/uploads/files/jeeser_kaie_museaalide_dokumenteeringine.pdf
(3.5.2012).

Eesti Muuseumide Infosüsteem (MuIS) (6.01.2012).

<http://www.kul.ee/index.php?path=0x213x790x1762> (2.02.2012).

Jeeser, K. (2009b). Eesti muuseumide infosüsteem. *Muuseum*, 2, 17-22.

Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseum. <http://www.tlu.ee/?LangID=1&CatID=3851> (4.05.2012).

Muinsuskaitseamet. <http://muinas.ee/meie> (4.5.2012).

Eesti kultuurimälestiste riiklik register (2008). [Buklett]. Tallinn: Muinsuskaitseamet.

Jeeser, K. (29.04.2012). Re: *MuIS portaal ja monument* [E-kiri H. Koovile].

Museaali kirjeldamine MuISis. Juhend 1.0. (2011).

https://kule.kul.ee/avalik/muuseumid/111214_muis_juhend.pdf (5.05.2012).

MuISi otsingu abi. *Eesti Muuseumide Veebivärv*. <http://muis.ee/help/Search> (5.05.2012).